

TENDINȚE ȘI VALORI CULTURAL-ARTISTICE EUROPENE ÎN ARTA PLASTICĂ NAȚIONALĂ

EUROPEAN CULTURAL-ARTISTIC TRENDS AND VALUES IN NATIONAL FINE ART

CZU: 73.03(478)“19”

Rodica URSACHI¹,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

ABSTRACT. *The article describes the cultural context of the evolution of national fine arts in the 20th century. The character of the art of this period is heterogeneous, varied and reflects various sources of influence in the process of formation. Art from the first half of the century. The 20th century knows two vectors of development – 1) “Eastern”, based on the Russian school and 2) West-European, of a modernist nature. In the present study, the focus is on the “western” direction that strongly influenced Romanian-Bessarabian artists from the beginning of the 20th century. The visual artists from Bessarabia had the opportunity, until 1940, to familiarize themselves during their studies in the big cities of Europe (Paris, Rome, Munich, etc.) with the styles and principles of Western art, which they later implemented in their own creation. The most representative artists who had their studies in the great European cultural centers are: M. Petrașcu, N. Arbore, A. Baillayre, Șn. Cogan, M. Cogan, E. Maleșevschi, C. Cobizeva, L. Dubinovschi, M. Gamburd, V. Rusu Ciobanu, M. Grecu, A. Negura, I. Platon etc. The artists synthesized the knowledge obtained abroad, creating original plastic works through which they diversified the aspect of national plastic art.*

Keywords: *fine art, artists, creation, Western European, stylistic trends, current art.*

REZUMAT. *În articol este descris contextul cultural al evoluției artelor plastice naționale din secolul al XX-lea. Caracterul artei din această perioadă este eterogen și variat și reflectă diverse surse de influență în procesul de constituire. Artă din prima jumătate a sec. al XX-lea cunoaște doi vectori de dezvoltare – 1) „estic”, bazat pe școala rusească și 2) vest-european, de factură modernistă. În prezentul studiu, accentul este pus pe direcția „occidentală” care a influențat puternic artiștii români-basarabeni de la începutul secolului XX. Artiștii plastici din Basarabia au avut posibilitatea, până în anul 1940, să se familiarizeze în timpul studiilor în marile orașe ale Europei (Paris, Roma, Bruxelles, München ș.a.) cu stilurile și principiile artei occidentale, pe care ulterior le-au implementat în propria creație. Artiștii cei mai reprezentativi cu studii în marile centre culturale europene sunt: M. Petrașcu, N. Arbore, A. Baillayre, Șn. Cogan, M. Cogan, E. Maleșevschi, C. Cobizeva, L. Dubinovschi, M. Gamburd, V. Rusu Ciobanu, M. Grecu, A. Negură, I. Platon ș.a. Artiștii au sintetizat cunoștințele obținute în străinătate, realizând opere de creație originale prin care au diversificat aspectul artei plastice naționale.*

Cuvinte cheie: *artă plastică, artiști, creație, vest-european, tendințe stilistice, curente artistice.*

Prefață: *Dominația Modernismului asupra lumii artistice din spațiul român-basarabean se datorează unor trăsături comune în tot arealul european. Pe parcursul secolului al XX-lea se observă o relație foarte „flexibilă” între diverse arte, curente artistice, valori estetice etc.*

Racordându-se acestor direcții, arta plastică din Republica Moldova se încadrează în acest flux, ea evoluând în funcție de anumite influențe stilistice ale curenților artistice moderne (impresionism, postimpresionism, fauvism, expresionism, abstracționism ș. a.). Artiștii locali au sintetizat în opera lor unele trăsături ale culturii artistice europene, cu care s-au familiarizat direct sau indirect. Grație acestor confluente, pictura națională se face cunoscută cu noi soluționări ale limbajului plastic, artiștii concepându-l conform tendințelor stilistice contemporane, în variate

¹ Rodica URSACHI, Doctor în studiul artelor, conf. univ., Facultatea Arte plastice și Design, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, RM, Email: rodikamish@gmail.com, + 373 79448808, <https://orcid.org/0000-0001-6084-9506>

interpretări individuale. În articol se va acorda atenție influenței tendințelor culturii artistice europene asupra artei naționale sub raport conceptual și plastic.

1. Conexiuni culturale vest-europene în arta plastică națională din prima jumătate a secolului XX

Încă de la începuturile sale, arta plastică româno-basarabească relevă influențe ale mediilor culturale în care s-au format plasticienii. Aceasta a fost posibil grație rectificărilor introduse după 1918 în domeniul studiului artelor plastice, ce permitea viitorilor artiști să-și continue studiile în marele centre europene (Paris, Bruxelles, München, Dresda, București ș.a.) (Stăvilă, 2000). Artiștii din această perioadă tind să se încadreze în coordonatele artei europene, prin realizarea sintezei curentelor „avangardiste” în creația lor.

Receptivi la sugestiile venite din Occident (uneori indirect, prin intermediul artei ruse) sunt August Baillayre (1879-1961) (care a fost la acea vreme mentorul mai multor plasticieni), Eugenia Maleșevschi (1868-1940), Lidia Arionescu-Baillayre (1880-1923), Nina Arbore (1889-1942), Șneer Cogan (1875-1940), Moisei Cogan (1879-1943), Milița Petrașcu (1882-1976) ș.a., ei utilizând în creația sa procedee caracteristice orientărilor europene ce se referă atât la tematica abordată, cât și la mijloacele plastice folosite. Creația unor plasticieni (A. Baillayre, E. Maleșevschi, Gheorghe Ceglocoff (1904-1964), Ș. Cogan ș.a.) denotă mai multe trăsături stilistice eterogene ce înclină spre constructivism, impresionism, postimpresionism, simbolism.

Înainte de a focaliza atenția asupra problematicii propriu-zise, credem că, ar fi binevenite câteva repere istorice care ar facilita înțelegerea cauzelor utilizării anumitor tipologii stilistice în creația pictorilor din perioada de început al artelor plastice basarabene. Aceasta se datorează, după cum s-a menționat deja, studiilor în marele centre culturale europene ale artiștilor din prima generație de plasticieni basarabeni. Spre exemplu, A. Baillayre, a absolvit Academia Regală de Arte Fumoase din Amsterdam (1902), Universitatea din Grenoble (1910); N. Arbore, a studiat la München (1908-1911), Paris, la Academia Matisse (1911-1914); Gh. Ceglocoff, a absolvit Academia de pictură din Dresda (1928); frații Șneer și Moisei Cogan își fac studiile la Academia Regală din München, apoi lucrează la Weimar, Paris colaborând cu H. van de Velde, Auguste Rodin, Aristide Maillol, Walter Gropius; E. Maleșevschi își perfecționează studiile la München, Roma, Paris (1903-1906) (Stăvilă, 1992); M. Petrașcu – în Elveția, la München, Paris în atelierul lui Henri Matisse, Antoine Bourdelle (1911-1914) și mai târziu, în atelierul lui Constantin Brâncuși (1919-1923, 1927) (Vlasiu, 2004); Claudia Cobizeva (1905-1995), își continuă studiile la Academia de Arte din Bruxelles (1934) și Academia de Arte din București în atelierul sculptorului Cornel Medrea (1934-1936); Lazăr Dubinovschi (1910-1984) a absolvit Academia de Arte din București în atelierul sculptorilor Dumitru Paciurea și Oscar Han (1930), apoi se perfecționează la Paris, în atelierul lui A. Bourdelle (1929) (Bulat, 2004) etc. (Stăvilă, 2000).

Analiza creației primei generații de plasticieni basarabeni, cu o viziune estetică corespunzătoare cerințelor noi ale timpului, scoate în relief influența puternică a stilului „Modern”, îndeosebi a creației pictorilor europeni ce făceau parte din grupările expresioniste „Podul”, „Călărețul albastru” (Ș. Cogan, M. Cogan ș.a.), „Lumea artei” (viziune simbolistă – P. Șilingovski), „Valetul de caro” (tratare postimpresionistă de „factură cezariană” - A. Baillayre) ș.a. (Stăvilă, 2000). Referitor la gruparea „Valetul de caro”, ținem să precizăm că alături de artiștii din spațiul „estic” la expoziții s-au alăturat și pictorii europeni – P. Picasso, G. Braque, Leger, A. Deren, Vlaminck, H. Matisse ș.a. (Поспелов, 1990). Dintre pictorii basarabeni, A. Baillayre a expus, în faza incipientă a creației sale, lucrări la Petersburg alături de K. Malevici, V. Tatlin, N. Goncharova, M. Larionov, K. Petrov-Vodkin ș.a. care făceau parte din gruparea „Бубновый валет” („Valetul de caro”) cu puncte de tangență în curentele artistice europene. A. Baillayre, maturizat ca profesionist în atelierul principesei Tenișeva ce patrona societatea „Мир искусства” (Florea, 1979; Stăvilă, 2000), își realizează picturile sale într-o manieră postmodernistă de factură franceză (*Natură statică cu pești* (1927, 94x56, MNAM) (Fig. 1), *Natură statică cu agavă* (anii 1920, 106x73, MNAM), *Omagiu lui Goya* (1945, 89x56, MNAM) ș. a.). Putem presupune că această viziune A. Baillayre a putut-o prelua de la artiștii francezi în timpul călătoriei sale la Paris în 1908 (Stăvilă, 2000).

Devenind foarte receptivi la sugestiile venite din Occident, artiștii plastici din Basarabia utilizează procedee caracteristice orientărilor europene (postimpresionism, „Arta 1900”/ Stilul „Modern” ș.a.), ce se referă atât la tematica abordată, cât și la mijloacele plastice folosite (predilecție pentru exotic și neobișnuit, pentru imaginea simbolică, a fabulosului și misticului, pentru arabescul decorativ și pentru grotesc, pentru nuanțări coloristice fine, palide și mate, forme difuze etc.) (*Franțuzaica* (anii 1910, 170x 73, MNAM) (Fig. 2), *Tristețe, Viața haremului turcesc* (anii 1920-1930), autor E. Maleșevschi, *Portretul soției* (1921), *Natură statică cu vas de metal*, autor A. Baillayre ș.a.). În asemenea lucrări imaginea (feminină) este penetrată de esența unui simbol codificat, și exprimă fie o idee, fie o alegorie, stare sau gând ce conferă tabloului o anumită atmosferă psihologică (*Primăvara* (1915, 79x177, MNAM), E. Maleșevschi ș. a.).

În perioada interbelică, în paralel cu aceste tendințe „moderniste”, unii plasticieni se alimentează și din alte surse de influență, pătrunse prin filiera artei românești (în urma studiilor efectuate în România după 1918 sau a expozițiilor comune cu pictorii români în 1939) (Stavilă, 2000). Privită prin prisma acestei duble înrâuriri, pictura basarabeană din perioada interbelică denotă căutarea unor mijloace de expresie noi caracteristice stilisticii curentelor europene în vogă la acea vreme – fovismul, cubismul, expresionismul. Dar situarea țării la periferia culturală a Europei, face ca artiștii plastici basarabeni să preia selectiv elemente ale artei moderne, pe care le-au sintetizat într-o manieră proprie. Cu atât mai mult, cu cât unii dintre ei s-au familiarizat cu tendințele noilor curente doar prin prisma creației pictorilor români - Șt. Luchian, N. Tonitza, C. Ressu, I. Iser, A. Ciucurencu ș.a. -, care la rândul său au sintetizat variate procedee artistice „moderniste” europene, filtrându-le prin propria viziune. De exemplu, Dumitru Sevastianov (1908-1956) ce a studiat la Academia de Arte Frumoase din București în 1932 (Stavilă, 2000), în lucrarea „*Odaliscă*” (1936) recurge la un motiv oriental văzut la colegul și prietenul Alexandru Ciucurencu (Toma, 2011), care la rândul său, s-a inspirat din „odaliscele” lui Matisse, văzute la Paris (Toma, 2011). Repertuarul oriental era în vogă în anii '20-'30 ai secolului XX, unii artiști români (T. Pallady, Șt. Luchian) colecționau obiecte „tematice” precum ar fi statuete ale lui Buddha ș.a.

În domeniul sculpturii, rezonanțe ale artei vest europene se sesizează în creația Miliței Petrașcu, Lazăr Dubinovschi ș.a. Spre exemplu, traseul „european” al M. Petrașcu este marcat de studii în atelierul sculptorului francez Antoine Bourdelle, după care a lucrat în atelierul din Franța a lui Constantin Brâncuși timp de patru ani (1919-1923), de relația de prietenie cu artiștii francezi Sonia și Robert Delaunay, Henri Matisse (a corespondat cu el o perioadă), de relația cu artiștii de talie mondială Vasilii Kandinski, Alexei Jawlensky, Marc Chagal, Paul Klee ș.a. Această relație cu marii artiști ai vremii i-a permis M. Petrașcu să asimileze și să sintetizeze variate viziuni precum ar fi influența artei „negre” (africane), în baza cărora a experimentat într-un spirit avangardist, utilizând diverse materiale și tehnici (modelaj, cioplire, relief, sgraffito, linogravură, mozaic ș.a.) (Vlasiu, 2004). (*Dans* (anii '30-'40), granit, *Torcătoarele* (1935), relief în piatră ș.a.).

Ecouri ale artei europene se observă și în arhitectura din Basarabia de la hotarul secolelor XIX-XX, îndeosebi în capitala guberniei. Astfel, arhitectura orașului Chișinău se caracterizează, în plan stilistic, prin preluarea mai multor modele europene (cu diferitele lor varietăți locale, în funcție de sursa de inspirație), de la clasicism la eclecticism și ecouri ale Artei 1900/ Stilului „Modern”. Astfel, arhitectura urbană din Chișinău, prin reabsorbirea sistemului de valori „străine” și stratificarea „vizibilă” a structurilor stilistice, obține o fizionomie plastică proprie.

Printre edificiile realizate în estetica „eclectismului” cu mixaje ale elementelor stilurilor „internaționale” sunt: *Clădirea Dumei orașenești* (actuala Primărie a orașului Chișinău) (1901-1903, arhitect Mitrofan Elladi, Alexandru Bernardazzi), (gotic italian - sienez, florentin, venețian (ferestre „venețiene” bifore și trifore cu deschideri în arc frânt, turnulețe de colț ale turnului-tribună de asupra intrării, festoane din arce ogivale tangente), Renaștere Timpurie - rozete, mascaroane, flori de crin); *Biserica Sf. Pantelimon/ Biserica Grecească* (1887-1891, arhitect A. Bernardazzi) (bizantin - grecesc, sârbesc, bulgar); *Capela gimnaziului de fete Sfânta Teodora de la Sihla* (1895, arhitect A. Bernardazzi) (bizantin, pseudo-rus); *Liceul de fete „Principesa Natalia Dadiani”* / astăzi MNAM (1899-1900, arhitect A. Bernardazzi) (gotic toscan - venețian, florentin (balcon-tribună

încununat cu turnulețe, ferestre cu arhivolte în bolțari în formă de evantai, nișe, cartușe cu însemne heraldice din ipsos), Renaștere Timpurie); *Casa lui Vladimir Herța* de pe b-l Ștefan cel Mare, 115 (1905, arhitect Henrik von Lonsky) (baroc austriac) (Fig. 3); *Banca orășenească* (1902-1911, arhitect Mihail Cekerul-Kuș (1865-1917),) (neoclasic); *Casă de raport* (1901) (astăzi Procuratura Municipiului Chișinău) de pe strada Armenească, 96, (gotic italian, Renaștere Timpurie, clasic); *Vila lui Iacob Nazarov* de pe strada Columna, 110 (anii' 80 ai sec. XIX) (baroc, rococo); *Vila urbană a lui Moisei Kligman* de pe b-l Ștefan cel Mare, 113 (1898) (neoclasic, stil „Modern” (ușa), neogotic (sera); *Conacul Catargi* (1853-1854) de pe strada Columna, 106 (baroc (frontonul), stil „Modern”) ș.a.

În estetica „eclectismului” sunt realizate și: *Conacul urban al familiei A. D. Inglezi* (1872-1873/1874-1875), de pe strada M. Eminescu, 52, *Conacul urban de pe strada Columna, 130 A, B* (anii 80 ai secolului al XIX-lea), *Palatul Justiției/Sediul Tribunalului Regional* (1887), arhitecți Henrich von Lonsky, Alexandru Bernardazzi (actuala Administrație a Căilor Ferate din Moldova), *Conacul urban al familiei Donici/ Casa Casso* din strada 31 August, colț str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, 35, (actualmente sediul Institutului Patrimoniul Cultural al Academiei de Științe), *Palatul Râșcanu-Derojinschi* (1852-1875), de pe strada București, 62, colț str. V. Pârcălab, *Vila urbană a lui N. I. Semigradov* (1873-1875), cu bovindou octogonal pe toată înălțimea clădirii, de pe strada A. Pușkin, 17, colț București (presupui arhitecți A.I. Bernardazzi, M.S. Serotzinski) ș.a.

În unele edificii cu tentă stilistică medievală sau „istorică” se întâlnesc diverse elemente decorative specifice spiritului medieval - dragoni, grifoni înaripați, care în funcție de context trebuiau să transmită un anumit mesaj codificat. Spre exemplu, grifonii înaripați de pe fațada *Vilei urbane a medicului Lazăr Tumarkin* (1898-1902)/ Comitetul Olimpic, de pe str. A. Pușkin, 11, colț A. Șciusev, grifonii de asupra frontonului principal al *Băncii orășenești*, amintesc de garguile gotice și semnifică dominația și puterea; motivul dragonilor se întâlnește în panoul decorativ al *Vilei urbane* (1887-1903) din strada Șciusev, 47, colț M. Eminescu, și în decorul porții Casei lui V. Herța (1905) de pe bulevardul Ștefan cel Mare, 115 ș.a.

2. Valori ale culturii artistice europene în arta națională din a doua jumătate a sec. XX.

Începând cu mijlocul secolului XX, arta basarabeană cunoaște un nou salt calitativ, ce se datorează, în parte, contactului artei basarabene cu cea românească prin intermediul expoziției „Societății de Arte Frumoase” din Chișinău (Плэмэдылэ, 1965) și experiențelor dobândite de tânăra generație de plasticieni în urma studiilor efectuate peste hotare (ambele direcții familiarizând-o cu noile curente europene și anume cu expresionismul). În această perioadă în Moldova activează mai mulți artiști care se pot clasa la confluența a două „epoci”. Afinități picturale cu arta pictorilor români (C. Ressu, I. Iser) se observă în creația lui M. Gamburd (1903-1954), bazată în general pe un concept de factură realistă. Artă sa relevă corespondențe stilistice apropiate expresionismului belgian, cu care autorul a fost un timp în contact (în timpul studiilor la Academia de Belle Arte din Bruxelles - 1925-1928) (Toma, 1994). El pledează pentru un schematism rigid ce-și are originea în curentele nou apărute (expresionism), pentru generalizarea și stilizarea desenului, pentru fragmentarea și tratarea figurilor sub aspect monumental (*Cosașii* (1935), *Țărani* (1939), *Blestemul* (1945), *Lichidarea analfabetismului* (1947-1949, 69x85cm) ș.a.). Receptivitatea sa la curentul expresionist se observă în tabloul *Blestemul* (1945), unde întâlnim un „împrumut” din aquatinta graficienei de origine germană Kathe Kollwitz, „Izbucnire” (1908). Acest „transfer” se observă în poziția figurii principale din compoziție, în mișcarea mâinilor ș.a.

Restricțiile impuse după 1945 mențin arta din Moldova în limitele tradițiilor academiste, în parte, ale picturii „peredvijniciste”. Chiar dacă respectă principiul narativului impus de organele de control, pictorii își modifică optica artistică, parțial din cauza schimbărilor politice și culturale intervenite ulterior rezultatului Congresului al XX-lea al PCUS (1956) ce a pus în discuție cultul personalității lui I. Stalin. Acest eveniment a permis deschiderea către arta occidentală; se organizează expoziții ale pictorilor europeni – Matisse, Van Gogh, Cezane ș. a.- la Moscova (1956), (Toma, 1971). (vizitate de M. Grecu, A. Zevina ș.a.) și ale pictorilor români – N. Grigorescu, T. Pallady, I. Isser, N. Tonitza ș.a. – la Chișinău (1957).

Plasticienii își realizează, deseori, lucrările prin prisma viziunii impresioniste, inspirată din creația lui N. Grigorescu sau, mai târziu, a celei postimpresioniste, foviste (înraurite de la V. van Gogh și Matisse), (*Invitație la joc* (1956-1957), V. Rusu Ciobanu, *Răscoala de la Tatarbuniar* (1959), *Fetele de la Ceadâr-Lunga* (1960), M. Grecu ș.a).

În acest context, trebuie de precizat că, unii reprezentanți ai tinerii generații de artiști (Mihai Grecu, Valentina Rusu-Ciobanu, Ada Zevin ș.a.) s-au familiarizat cu arta pictorilor europeni și români încă în timpul studiilor în România (București, Iași), unde au avut ocazia să viziteze diverse expoziții. Interes prezintă expoziția retrospectivă organizată la sala Dalles a lui Șt. Luchian din 1939, în creația căruia, Al Busuioceanu întrevide influențe ale lui C. Monet, E. Degas, P. Bonnard, P. Gauguin (Pavel, 1996). În cazul lui M. Grecu se poate de adăugat că, acesta și-a făcut studiile în clasa profesorului A. Ciucurencu, care la rândul său a studiat la Paris (1930-1932) și a asimilat stilistica generală a lui H. Matisse, P. Cezanne, A. Deraine, R. Dufy, P. Bonnard.

Noua viziune își manifestă caracterul „inovator” prin adresarea la unele mijloace plastice specifice artei populare (decorativism, monumentalism, rigiditate și simplitate a formelor, desen naiv, expresiv ș.a.) (*Zi de toamnă* (1964, 119x200cm), *Recruții* (1964-1965, 132x152cm) (Fig. 4), M. Grecu ș.a.). Decorativismul și caracterul picturii naive se întâlnește aproape în toate lucrările picturale din anii '60 ai sec. XX, unele având detalii sugestive specifice țesăturilor populare, altele, împrumutate din arta egipteană sau a unor pictori europeni (G. Klimt), (*Ospitalitate* (1967), M. Grecu, *În parc* (1966), *Tinerețe* (1967), *Foc de artificii* (1966), *Setea* (1967), V. Rusu Ciobanu ș.a.).

În anii '70 în arta plastică, îndeosebi în pictură se practică „experimentări” cu diverse materiale plastice și tehnici (bitumuri, praf de bronz auriu și argintiu, lacuri ș.a.), dar și principiile „picturii ca acțiune” întâlnite în creația lui Jackson Pollock (Toma, 2004) (*Geneza* (1977), *Microcosmos*, *Adâncul fântânii*, M. Grecu ș.a.). În paralel cu tehnica „experimentală” a lui M. Grecu, A. Zevin ș.a., în pictura anilor '70 se întâlnesc și viziuni artistice bazate pe optica renascentistă, cu precădere, a Renașterii din Țările de Jos și a fotorealismului în vogă la acea vreme în America și Europa. Aceste înrăuriri stilistice sunt specifice creației V. Rusu Ciobanu din perioada dată, ea completându-le, uneori, și cu imagini suprarealiste (*Vizita medicului* (1971), *Oameni și glie* (1972), *Dimineața. Micul dejun* (1979, 125x120cm), (Fig. 5), *Prietenie* (1974, 191x283cm), *Autoportret cu ochelari* (1974) ș.a.). În unele lucrări sunt folosite și elemente din Pop-art cu efecte de trompe l'oeil și colaj din imagini (*Imponderabilitate* (1974), *Portretul regizorului Vlad Druc* (1974-1975, 71,8x56,2cm), *Saltimbancul* (1975-1976, 70,5x55,5cm) *Amintiri* (1979, 55x60cm) ș.a.).

Arta plastică din anii '80-încep. anilor '90 se caracterizează prin apariția unor tendințe și orientări de factură postmodernistă, impusă de viziunile derivate ale noii generații de plasticieni, formate în diverse orașe ale fostei URSS (Tallin, Riga, Moscova, Petersburg, Budapesta ș.a.). În această perioadă se remarcă un proces de liberalizare în artă, apar tot mai mulți plasticieni cu o gândire liberă, creativă ce încearcă să-și manifeste individualitatea „originală”. Ei au putut să-și diversifice maniera de lucru și datorită contactelor culturale cu artiștii de peste hotare (România, Germania ș. a.), ce s-au intensificat la începutul anilor '90 (colaborări, expoziții, tabere de creație etc.). În creația lor se resimte influența fotorealismului, pop-art-ului, artei conceptuale (A. Sârbu), postimpresionismului, expresionismului, abstracționismului (A. Mudrea, M. Țăruș, I. Morărescu, I. Platon, D. Bolboceanu, T. Zbârnea ș.a.), suprarealismului, simbolismului (V. Moșanu, I. Matei ș.a.).

Ei îmbină metodele de tratare plastică tradiționale cu cele netradiționale, creând formule plastice noi specifice limbajului picturii moderne (*Mere* (1982), *Floarea soarelui* (1985), A. Sârbu, *Meditație* (1989), *Zodiac* (1990), *Reflexe* (1991), A. Mudrea, *Sunet în roșu* (1995), *Forme în zbor* (1979-1995), M. Țăruș, *Către părinți*, T. Zbârnea, *Porțile Orheiului vechi*, I. Morărescu, *Povara-I* (1990), *Euforie* (1990), V. Moșanu, *Nocturnă* (1993), *Amintiri* (2000), I. Platon, *Regele nebun în camera cu trofee* (2000) (Fig. 6), *Pescărușul* (2013), I. Matei, *Margine de sat*, *Miriște* (1990), *Amurg* (1991), D. Bolboceanu ș.a.).

Traseul modernist/postmodernist al picturii din perioada contemporană înglobează în sine un amalgam de tendințe și modalități de expresie generate de un nou nivel de gândire artistică și estetică a plasticienilor, influențat, în ultima vreme tot mai des, de o viziune puternic „tehnologizată”.

În prezent, arta plastică își depășește limitele materiale și tehnice, ea înclină spre alte domenii ale artelor vizuale (fotografie, picturi video, holograme, instalații ș. a.) și alte mijloace de exprimare (diverse structuri texturale și de factură, diverse genuri – pictură, tapiserie, grafică, sculptură, muzică, dans – Performance etc.), ce concordă cu spiritul „dinamic” al erei informaționale. Artiști cu origini basarabene, dar cu viziuni „europene” sunt: Vasile Rață, Ștefan Russu, Valeria Barbas, ș.a. a căror operă artistică depășește de multe ori, limitele unui format traditional și tinde către o dimensiune proprie, s-ar putea zice „dincolo de real”, metafizică, cu expresie energetică individuală.

Concluzie.

Ținând cont de faptul că, orice artă națională (locală) nu se poate dezvolta în afara circuitului curentelor artistice europene sau a țărilor limitrofe, și că interferențele culturale și artistice sunt iminente, trebuie să recunoaștem că, și arta din spațiul Republicii Moldova a fost supusă acestui impact „stilistic”, iar în ultimul timp, și conceptual. Racordarea artei naționale la cultura și valorile artistice europene/ mondiale a stimulat gândirea artistică a pictorilor români-basarabeni, a diversificat aspectul picturii, sculpturii, artelor decorative naționale, i-a imprimat personalitate, și i-a deschis calea spre globalizare.

Referințe:

1. Brigalda-Barbas E. Evoluția picturii de gen din Republica Moldova (1945-2000). Chișinău: Ed. Știința, 2002, p. 111.
2. Bulat V. Maeștri basarabeni din sec. XX – Lazăr Dubinovschi. Chișinău: Ed. ARC, 2004.
3. Cezza L. Pictura moldovenească. Chișinău: Ed. Cartea Moldovenească, 1966, p.132.
4. Cezza L. Moisei Gamburd. Chișinău: Cartea moldovenească, 1959.
5. Ciobanu C. Maeștri basarabeni din sec. XX - Valentina Rusu-Ciobanu. Chișinău: Ed. ARC, 2004.
6. Florea V. O istorie a artei ruse. București: Ed. Meridiane, 1979.
7. Grati A. Alexandru Bernardazzi: Contribuții la estetica orașului Chișinău. În: Dialogica, 2021, nr. 1, p. 6-23. E-ISSN 1857-2537.
8. Nesterov T., Ciobanu C., Stăvilă T. ș.a., Patrimoniul istoric și arhitectural al Republicii Moldova. - <http://www.monument.md>, decembrie 2011. (accesat: 22.09.2021).
9. Pavel A., Pictură românească interbelică – un capitol de artă europeană, București: Ed. Meridiane, 1996.
10. Purice L., Zbârțog V. A 4 dimensiune. Chișinău: Hiperion, 1991, p. 85.
11. Stăvilă T. Arta basarabească între medieval și modern sau între est și vest. În: Arta. Artele vizuale, 2007, AȘM, Chișinău: Ed. Epigraf, 2007.
12. Stăvilă T. Interferențe europene în arta plastică din Basarabia. În: Arta, 1999-2000. Arte Plastice, Arhitectură, Muzică, Teatru, Cinema. Chișinău: AȘ a RM. Institutul Studiul Artelor, 2000, p. 45-53.
13. Stăvilă T. Arta Plastică modernă din Basarabia. Chișinău: Știința, 2000.
14. Stăvilă T. August Baillayre. Pictorul și epoca sa. În: Arta'94. Seria Arta plastică. Institutul de Istoria și Teoria Artei. Chișinău: AȘM, 1994, p.12-19.
15. Stăvilă T. Arta plastică din Basarabia. Influențe germane. În: Știința, 1992, 30 noiembrie, p. 11.
16. Stăvilă T. Arta Plastică din Basarabia la sf. sec. XIX-încep. sec. XX. Chișinău: Literatura artistică, 1990.
17. Toma, L. Procesul artistic în Republica Moldova (1940-2000). Pictură. Sculptură. Grafică. Chișinău: Combinatul poligrafic, 2019, p. 247.
18. Toma L. Etapa timpurie de creație a lui D. Sevastianov. În: Arta. Artele vizuale, 2011, AȘM, Chișinău, 2011.
19. Toma L. Tendințe noi în pictura Moldovei în anii'70 - prima jumătate a anilor'80 ai secolului XX. În: Arta. Arte vizuale, 2005. Chișinău: Ed. Epigraf, 2005, p. 55-63.
20. Toma L. Maeștri basarabeni din sec. XX- M. Grecu. Chișinău: Ed. ARC, 2004.

21. Toma L. Viața artistică și pictura din R.S.S.M. (anii 1955-1963). În: Arta'98. Chișinău: Ed. Atelier, 1999, p. 38.
22. Toma L. Mihai Greco. Chișinău: Ed. Uniunii scriitorilor, 1997.
23. Toma L. Etapele creației lui Moisei Gamburd. În: Arta'94. Seria Arta plastică. Institutul de Istoria și Teoria Artei. Chișinău: AȘM, 1994, p.76-85.
24. Ursachi R. Traseul stilistic al arhitecturii orașului Chișinău la sfârșitul secolului al XIX-lea–începutul secolului al XX-lea. În: Arta. Seria Arte vizuale, Arte plastice, Arhitectură, Serie nouă Vol. XXXI, nr.1, 2022, Chișinău, 2022, p. 45-52. ISBN 2345-1181.
25. Vallentini A. P. Picasso. București: Ed. Meridiane, 1968.
26. Vlasiu I. Maeștri basarabeni din sec. XX - Milița Petrașcu. Chișinău: Ed. ARC, 2004.
27. Бубис И. М. Творчество архитектора А. И. Бернардацци, глава из „Зодчие Бернардацци”. <http://oldchisinau.com/chitalnyy-zal/vospominaniya-memuary-biografii/tvorchestvo-arkhitektoara-a-i-bernardac/> (vizitat la: 23.09.2021).
28. Поспелов Г. Бубновый валет. Москва: Советский художник, 1990.
29. Плэмэдялэ О.А. М. Плэмэдялэ. Жизнь и творчество. Кишинэу: Картя молдовеняскэ, 1965.